

Suomessa 1890

Tekniikan Waiheita julkaisi numerossa 2/1991 Aarre Terhon kirjoituksen SUOMESSA VUONNA 1890 ensimmäisen osan. Tässä osassa kirjoittaja tarkastelee tuon ajan tilannetta maanmittarikunnan kannalta.

Koulutus

Maanmittarit koulutettiin Suomen polyteknillisessä opistossa. Opistoon pääsivät ylioppilaat ja lyseon korkeimalta luokalta päässeet ilman tutkintoa. Sisäänpääsytutkinnon suoritettuun myös muut saattoivat tulla opistoon oppilaiksi, kunhan olivat muutoin hankkineet itselleen vastaavat tiedot. Kurssi oli kaksivuotinen.

Varsinaista ammattiopetusta oli vain yksi vuosi. Kaksivuotisen kurssin ensimmäisen vuoden luennot olivat yhteisiä kaikille osastoille ja käsittelivät yleisiä aineita. Toisen vuosikurssin oppiaineita olivat vuonna 1890 matematiikka, fysiikka, geodesia, rakennuskonstruktio-oppi, mineralogia ja geognosia, maanviljelys ja metsänhoito sekä yleisen lain maa- ja rakennuskaaret, yleiskatsaus siviiliprosessiin ynnä muut manmittarille tarpeelliset lainopilliset ja kameraaliset tiedot.

Opetuskielenä suomi oli vähitellen voittanut alaa. Vuodesta 1887 suomi ja ruotsi olivatkin olleet tasavertaisia opetuskieliä. Kielitaistelu oli muutoinkin tuona ajankohtana eräänlaisessa suvantovaiheessa. Opiston opettajilta mm. edellytettiin, että »sen, joka tästä lähtien tahtoo saada opettajan aseman polyteknillisessä opistossa, täytyy yliopiston asianomaisen opettajan tai täydellisen lyseon opettajan antaman todistuksen kautta osoittaa olevansa sellainen, että hän voi opetuksessaan käyttää kumpaakin kieltä». On aihetta todeta, että suomenkielen hyväksyminen opetuskieleksi oli saanut alkunsa maanmittausosastosta, kun kenraalikuvernööri Heiden oli herättänyt kysymyksen suomenkielisen rinnakkaisen maanmittausosaston perustamisesta tai suomen kielen ottamisesta silloisen osaston opetusohjelmaan. Tarkoituksena oli valmentaa maanmittauslaitoksen palvelukseen pyrkivät hallitsemaan suomenkieltä.

Opetuspaikkana oli Hietalahden torin laidassa vieläkin oleva talo, jossa

maanmittausalan opetusta viimeksi annettiin maanmittausteknikoiksi opiskeleville Helsingin teknillisen opilaitoksen nimissä. Vapaa-aikaansa polyteekkarit viettivät kaksikielisen Polyteknikkojen Yhdistyksen (PY) suojissa. Yhdistyksellä oli oma talo, jossa teekkarit milloin »buffettineitien», milloin »Mummo Rosendahlin» hoivaamina viettivät asiaankuuluvien tarvikkein maustettua ylioppilaselämää — ilman sähkövaloa ja niukoin mukavuuksin toimeen tullen. Teekkarielämä oli vilkasta, vaikeivat esim. PK tai PO vielä tuolloin olleet syntyneetkään.

Polyteknillisen opiston ylioppilaat pitivät tarpeellisenä oman tunnuksen hankkimista. Sellaiseksi valittiin kuntalakki. Ajatuksena oli, että talvella teekkarilla olisi musta samettinen ja kesällä harmaa silkkinen tupsulakki. Yksimielisyyttä ei heti tullut ja vasta vuonna 1893 otettiin käyttöön nykyinen kuusikulmainen, valkoinen ja mustatupsuinen teekkarilakki asianmukaisine yhdistyksen merkkeineen.

Maanmittauslaitoksen organisaatio

Vuonna 1890 Suomen suuriruhtinaskunnan maanmittaushallinto oli järjestetty suuressa määrin Ruotsin vallan aikaisen mallin mukaan. Ylimpänä hallituselimenä oli vuonna 1812

perustettu maanmittauksen ylihallitus, jonka päällikkönä oli ylitirehtööri Jaakko Sjölin. Ylihallituksen toimipaikkana olivat nykyisen valtioneuvoston linnan Aleksanterinkadun puoleisessa siivessä olleet 9 huonetta. Maanmittauksen ylihallitukseen kuuluivat maantieteellinen osasto, kartografinen osasto sekä vakaustoimesta vastaava komissio.

Aluehallinnosta vastasivat läänien pääkaupungeissa olevat maanmittauskonttorit.

Kenttäorganisaation muodostivat komissionimaanmittarit (»vakinaiset maanmittarit»), varamaanmittarit, auskultantit ja oppilaat. Maanmittauksen ylihallitus oli jo vuonna 1848 vahvistanut maanmittarien läänittäiset virantoimituspaikat. Virantoimituspaikkajako tarkoitti maan jakamista piireihin ja se koski sekä komissionimaanmittarien, varamaanmittarien ja auskultanttien että vakaajiksi määrättyjen maanmittarien toimintaa. Vuonna 1879 maanmittarien määräksi oli vahvistettu 56 komissionimaanmittaria. Vuonna 1890 oli Suomessa lisäksi 37 varamaanmittaria, 44 auskultantia ja 76 oppilasta. Aivan kuten nykyäänkin palkkaus oli sata vuotta siten jatkuvan mielenkiinnon kohteena. Vuonna 1890 oli voimassa eräin vuonna 1885 tehdyin tarkistuksin vuonna 1879 vahvistettu taksaehdotus. Sen mukaan maanmittausvirakunnan palkkaus oli eräin esimerkein seuraava:

nimike	palkka	palkkio	yhteensä
ylitirehtööri	8.000,—	4.000,—	12.000,—
ylitirehtöörin apulainen	6.000,—	2.000,—	8.000,—
Uudenm. läänin maanmri	4.500,—	2.000,—	6.500,—
muut lääninmaanmittarit	4.500,—	1.500,—	6.000,—
Uudenmaan mkrin sihteeri	1.500,—	500,—	2.000,—
muiden mkrien sihteerit	1.500,—	300,—	1.800,—
kenttäporras:			
nimike	palkka	yks.tulot	yhteensä
vanh. komissionimri	2.400,—	1.280,—	3.680,—
nuor. komissionimri	2.000,—	1.200,—	3.200,—

Vuonna 1890 sai noin kolmannes varamaanmittareista 1.000 markan palkkion. Muutoin palkka oli työllä hankittava.

Kun rahan arvon muutos otetaan huomioon (1.000 markkaa vuonna 1890 vastaa noin 19.000 mk vuonna 1990), oli ylitirehtöörin kokonaisansio noin 228.000 nykymarkkaa, maanmittauskonttorin sihteerin noin 38.000 mk ja nuoremman komissionimaanmittarin vastaavasti noin 61.000 nykymark-

kaa. Kun en tunne tuon ajan hinta- ja kustannustasoa, ei ansion määrän suhdetta nykyiseen ole helppoa arvioida. Liian alhaisina virkamiehet kuitenkin ansioitaan pitivät. Kun tuolloin ei vielä käyty nykyisen tyyppisiä tupo-neuvotteluja, ei palkkojen tarkistuksia kovin usein tapahtunut. Niinpä edellä luetellut palkat olivat samansuuruisina voimassa suuriruhtinaskunnan budjetissa ainakin vielä vuonna 1905.

Isojaon järjestelytoiminta oli käyn-

Juantehdas Nilsissä, J. V. Snellmanin albumista v. 1881. Museovirasto.

nissä. Vuoteen 1890 mennessä oli järjestelyn alaisena ollut koko maassa yhteensä noin 265.300 ha, parhaana lääninä Hämeen lääni noin 100.000 ha:lla. Halkomisia ja lohkomisia sekä »sekalaisia toimituksia» tehtiin. Tuohon aikaan maanmittausalalla saattoi toimia melko monen ammattikunnan henkilöitä — ainakin säädösten mukaan. Samaan aikaan oli kuitenkin valmis-teilla säädösmuutoksia. Ns. prinsiippikomitean valmistelemat uudet säädökset maatilojen osittamisesta annettiin vuonna 1895 ja niiden mukaan »kaikkinaiset osittamistoimitukset ovat maanmittarin suoritettavat».

Kaupunkimittaus

Kaavoituksen ja rakennusvalvonnan johto kuului Suomen suuriruhtinaskunnassa nykyisen rakennushallituksen ensimmäiselle edeltäjälle, nimeltään intendentinkonttori. Kun kaupungeissa asemakaavoitus, tontinmittaus, tonttikirjan pitäminen ja tonttien luovuttaminen sekä rakennusvalvonnan mittaukset kuuluivat rakennusjärjestyksen mukaan maistraatille, näihin luettava kaupunkimittaus jäi rakennusviranomaisten hoitoon. Valtion maanmittausviranomaiset avustivat näissä tehtävissä. 1800-luvun lopulla kaupungistumisen seurauksena kaupunkiin ryhdyttiin perustamaan rakennusvirastoja ja niihin palkkaamaan erityistä mittaushenkilöstöä. Kuitenkin vasta vuonna 1892 perustettiin Helsinkiin maan ensimmäinen kaupunkimittausosasto, jonka ensimmäisenä geodeettina toimi aina vuoteen 1933 saakka Werner Olympius

Lille. Hän oli koulutukseltaan rakennusinsinööri.

Vakaustoimi

Vuosi 1890 oli merkittävä erään maanmittareille kuuluneen toiminnan, nimittäin vakaustoimen kannalta. Vuoden 1887 alusta voimaan tullut asetus mitoista ja painoista määräsi Suomen lailliseksi mittajärjestelmäksi metrijärjestelmän. Vanhoja mittoja ja painoja oli lupa käyttää ylimenokautena eli vuoteen 1892 asti. Jalaka, kortteli ja naula korvattiin metrilä, litralla ja kilolla. Vuodesta 1890 uusiin mittoihin siirryttiin kaikessa kruunulle tulevan veron kannossa, jotta kansa niihin ennen vuotta 1892 tottuisi.

Uuteen mittajärjestelmään siirtymisen vaikutti luonnollisesti välittömästi maanmittarien perinteiseen virkatyöhön, mutta uuteen järjestelmään siirtymisen aiheutti maanmittareille muutointiin vakaustoimen haltijoina tavalista suuremman urakan. Vastuu uuteen järjestelmään siirtymisen onnistumisesta oli maanmittarikunnalla. Kansaa valistettiin asiasta useana vuonna julkaistuina taulukoin, joiden mukaan vanhat mitat voitiin muuntaa uusiksi. Taulukoita julkaistiin mm. almanakassa, joka olikin siihen aikaan tällantapaisissa asioissa hyvä tiedonvälittäjä. Kun vuonna 1890 oli maahan saatu platina-iridiumseoksesta tehdyt metrin ja kilogramman prototyytit valtionarkistossa asianmukaisesti säilytettäväksi ja vertausmittoina käytettäväksi, oli siirtymisen uuteen järjestelmään ainakin teknisesti turvattu.

Säädöstö

Vuonna 1890 olivat voimassa »asetus toukokuun 15 päivästä 1848 maanmittaushallituksesta ja muista maanmittausvirkakuntaan kuuluvista virkamiehistä» sekä samana päivänä annettu »ohjesääntö maanmittaustoimesta, tilusjako- ja verollepanolaitoksesta sekä pituus-, astia- ja painomittainvaakaamisesta Suomenmaassa» eli MO 1848.

Hallintoasetuksessa oli 84 pykälän verran hyvinkin yksityiskohtaisia määräyksiä virkamiesten virkoihin nimitämisestä sekä heidän tehtävistään ja asemastaan. Maanmittarien tehtävistä annettiin tarkat ohjeet. Ne sisälsivät määräyksiä paitsi perinteisistä maanmittarin verollepano-, jako- ja rajankäyntitoista myös mm. maantieteellisten karttojen valmistamisesta, teiden ja vesirakennustöiden suunnittelusta, viljelysuunnitelmien teosta, yleisön neuvonnasta metsänhoidossa ja metsänarvioinnista, rakennusalueiden merkitsemisestä sekä vakaustoimesta.

Maanmittarin työkenttä oli tuohon aikaan ainakin säädöstasolla huomattavan laava. Käytännössä ei kaikkialla ollut toiminut tarkoitettulla tavalla, koska esimerkiksi maantieteellisten karttoitusten edistymisestä ja jopa uuden karttoitusviraston tarpeellisuudesta käytiin tiukkaa keskustelua.

Vuonna 1892 jätetyssä ns. karttakomitean mietinnössä ehdotettiin, että maanmittauksen ylihallitusta kielletäisiin ryhtymästä mihinkään täydennystoimiin yleiskarttansa »näennäistäparantamista» varten, ennen kuin kysymys kartastotöiden vastaisesta järjestämisestä oli päätetty. Tällaisen maanmittarikuntaa syvästi loukanneen mietinnön johdosta Suomen Maanmittariyhdistys asetti toimikunnan, joka laajassa lausunnossaan kritisoi komitean työskentelyä ja sen tulosta.

Keskustelu aiheutti ainakin sen, että maanmittauksen ylihallituksen kartastotöiden johtajaksi 1889 tulleen Otto Savanderin (myöhemmin Otto Sarvi) johdolla ryhdyttiin toimiin yleiskartan sijaintitarkkuuden parantamiseksi niin perinpohjaisesti kuin se silloisen aineiston avulla oli mahdollista.

Järjestötoiminta

Kansakunnan olemukseen kuuluu olennaisena osana kansalaisten vapaa yhteenliittyminen. Kun järjestöjen ja yhdistysten perustaminen tuli 1880-luvulla — tosin luvanvaraisena — vapaammaksi, alkoi yhdistysten verkko nopeasti levitä kautta Suomen. Tähän ajankohtaan sijoittui sitten Suomen Maanmittariyhdistyksen alustavine keskusteluineen ja lopullisine perustamisineen. □